

Posudek oponenta disertační práce *studenta Mgr. et Mgr. Mojmíra Sedláčka*

“Psychologické aspekty užívání médií a jejich působení na emoce”

předkládané v roce 2022 na *Katedře psychologie FF UK*

I. Stručná charakteristika práce

Cílem disertační práce Mgr. et Mgr. Mojmíra Sedláčka nazvané *Psychologické aspekty užívání médií a jejich působení na emoce* (Praha: FF UK 2022) je „*prohloubit poznání psychologie médií, a to prostřednictvím zmapování vztahu zpravodajství a emocí, zachycení emočně nejvýraznějších prvků vyskytujících se v mediálních sděleních a jejich vztahování k širšímu kontextu současné mediální situace*“ (s. 8). Akcent je přitom kladen na vztah médií (mediálních obsahů) a emocí (a jejich prožívání, resp. emoční regulace). Výsledná práce je rozdělena do dvou obsáhlejších a vnitřně dále strukturovaných celků (*Literárně-přehledová část* a *Výzkumná část*), rámovaných z jedné strany *Úvodem*, z druhé strany *Shrnutím a diskusí* a *Závěrem se Seznamem použité literatury*. Práce je doplněna o dvě přílohy. Práce se opírá o vcelku pečlivě provedenou rešerši sekundární literatury k tématu, prostudované tituly doktorand většinou vykládá s potřebným nadhledem a se znalostí oborového kontextu. První část rozvržená do tří kapitol se postupně věnuje (a) vlivu/účinku médií (kap. 1.1 – 1.3 nabízejí stručný přehled vývoje představ o těchto vlivech/účincích a načrtávají některé možné přínosy a některá možná rizika konzumace médií), (b) vyhodnocení stavu médií na počátku 21. století (především charakteristice on-line prostředí, bulvarizaci a emocionalizaci mediálních obsahů a trendům v užívání médií) a konečně (c) pozici, roli, postavení emocí v mediální komunikaci. Druhá, výzkumná část ve dvou kapitolách nejprve popisuje cíle kvantitativní části výzkumu a jeho design od stanovení souboru přes sběr dat po jejich analýzu a pak přechází k popisu kvalitativní části.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Celkově konstatuji, že se jedná o původní, zdařilou disertační práci založenou na ukázněně provedeném výzkumu vhodně kombinujícím osvědčené výzkumné metody a výzkumné postupy a teoretická východiska do jednoho metodologického celku. Teoretický rámec je propracovaný, získaná data jsou v analytické části interpretována pozorně a střídavě a práce nabízí řadu podnětů k diskusi jak v psychologickém, tak mediologickém oborovém kontextu. Práce po stránce obsahové, terminologické i formální splňuje nároky kladené na odborný text. Proto **doporučuji, aby byla předložena rigorózní práce Mgr. et Mgr. Mojmíra Sedláčka přijata k obhajobě.**

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Struktura argumentace.

Autor práce si dobře uvědomuje záludy, které zpracovávané téma skrývá, zejména kontraintuitivní povahu zkoumání vztahu mezi konzumací/užíváním médií a změnami v postojích, emocích či chování (na s. 27 při představování práce týmu S. Vosoughiho, 2018 vhodně připomíná „*Další otázkou je, jaký měly smyšlené zprávy reálný dopad na uživatele – jestli jim uvěřili, nakoľik je skutečně emočně zasáhly a tak dále*“). Místy by terminologickou rovinu textu bylo možné ještě zpřesnit, např. u úvahy o tom, že paradoxně přispívají k šíření fake news „*seriózní mainstreamová média*“ (s. 27), by bylo vhodné připomenout „*backfire effect*“ (zde bavit není jasné, co autor rozumí pod označením „*seriózní mainstreamová média*“).

Věcně práce zřetelně inklinuje k žurnalistickým, zvláště zpravodajských obsahům (což vzhledem k povaze výzkumu je logické – mělo by ale být v práci jasně vysvětleno). Obsahy předkládané/užívané v mediální komunikaci jsou podstatně pestřejší, stejně jako emoční odezva na ně. Autor si to místy uvědomuje, např. když konstatuje: „*To se týká nejen běžných životních situací, ale snad ještě výrazněji konzumace mediálních obsahů: Smutek na konci dojemného filmu může být katarzní...*“ (s. 45, na okraj této citace poznamenejme, že konzumace mediálních obsahů je „běžná životní situace“!) a pak dále pracuje s Oliverem (1993), Gottmanem (1997) ad., případně dále na s. 50, kde připomíná, že „*lidé jsou motivováni snahou o zvýšení potěšení a snížení (či ideálně úplnému vyhnutí se) bolesti, k čemuž mohou využít nejen selektivní vystavení se určitým typům zpráv, ale i výběr hudby, filmů a dalších zábavních obsahů*“.

Z výzkumné části je patrné, že autor si uvědomuje metodologické problémy, jimiž se jím zvolené výzkumné téma vyznačuje. Hned v úvodu k této části konstatuje, že „*také naráží na stále nevyřešenou otázku, zdali daná emoce „náleží“ příjemci, nebo spíše mediálnímu obsahu*“ (s. 52).

Formální úroveň práce

Po formální stránce je práce na odpovídající úrovni, text je vnitřně soudržný, formálních (ortografických a technických) nedostatků je minimum (myslím, že není důvod psát „Brexit“, s. 22, místy se vyskytují nedostatky v interpunkci: „*ti, kteří se zprávám věnují několik hodin týdně jsou jimi rozrušení nejméně*“, s. 72).

Práce je terminologicky ukázněná a je napsána věcným výkladovým stylem, náznaky posunu od odborného funkčního stylu bez explicitních hodnotových soudů k publicistickému stylu jsou jen výjimečné (ale najdou se: „*Žurnalistická praxe balancuje na hraně amorální manipulace*“, s. 32, či paušalizující „*Přestože téma bulvarizace je spojeno téměř s celými dějinami médií...*“, s. 32). V jednom případě do textu pronikl výraz, z obecné češtiny, jehož výskyt je nepřijatelný („*Vůči podobně manipulativním metodám je háklivých více respondentů*“, s. 93).

Poznámkový aparát je formálně sjednocený.

Práce s prameny či s materiálem

Práce je vybavena vcelku spolehlivým poznámkovým aparátem, přesto v ní zůstaly některé pasáže bez potřebného odkazu (viz např. výklad o Miguelu Sabidovi, s. 16, ten ostatně chybí i v seznamu literatury), případně je argument podložen titulem, který spadá spíše do oblasti publicistiky (Nutil 2018, viz s. 22, 38 ad.).

S podkladovým materiálem užitým, resp. získaným v rámci provedených výzkumů autor dizertační práce nakládá pozorně a s potřebným odstupem a většinou i s vědomím limitů, které zvolené postupy. Dotazníkové šetření provedené na základě shlednutí vybraných ukázek by zasloužilo diskusi o úloze mediálního, sociálního a časové kontextu jako významného faktoru percepce mediálních obsahů (fakticky jsou vybrané televizní reportáže dekontextualizovány, resp. rekontextualizovány, což si autor zjevně uvědomuje, neboť se snaží potlačit přepokládaný „efekt novosti“, s. 57). Na druhou stranu některé výsledky naznačují, že i za těchto okolností jsou získané výsledky relevantní a vyložitelné („*Všechny sledované škály emočního prožívání tedy byly působením reportáží ovlivněny, a to téměř bez ohledu na konkrétní pořadí reportáží*“, s. 75). Výzkumné otázky (v kvantitativní části i hypotézy) jsou stanoveny promyšleně a zřetelně směřují k naplnění hlavního cíle práce.

Vlastní přínos

Autor v dizertační práci nabídl vlastní, původní data, která získal v rámci kvantitativní a kvalitativní části výzkumu, jehož jednotlivé části jsou zpracovány pozorně a většinou i s vědomím omezení,

jež zkoumání dopadu percepce/užívání médií přináší. V tomto ohledu jsou cenné zejména shrnující kapitoly 4.5.3 *Interpretace výsledků* a 5.3 *Analýza dat a výsledky*. Samotné téma vztahu mediálních obsahů a emocí, resp. emoční regulace, je v českém prostředí prakticky nerozpracované, a disertační práce tím v podstatě – alespoň v českém prostředí – dostává rozměr průkopnického díla.

Dodatky

V práci se pochopitelně objevují i partie, které by bylo možné ještě dopracovat, proto zde uvádím několik podnětů, jež by takové dopracování zasloužily.

(a) Jistou nepřesnost v sobě skrývá kap. 1.1 *Vývoj účinků médií na jednotlivce*: nejedná se o vývoj samotných účinků, ale o vývoj představ o účincích médií.

(b) V kapitole *Proměny mediální scény* pracuje literárně-přehledová část více s přehledovými než s původními tituly (Sturken a L. Cartwright jsou, jak autor správně připomíná, odbornice na vizuální studia, ale koncept masy a masové kultury přejímají od starších autorů – představiteli frankfurtské školy počínaje a jejich kritiky, kteří poukazují na sociálně konstruktivistickou povahu „masy“ a „masové společnosti“ konče, s. 9). Podobné postavení má učebnicový titul Trampota & Vojtěchovská, 2010, u výkladu o krátkodobých a dlouhodobých účincích a socializačním potenciálu televize (s. 53) – u dlouhodobých účinků médií by nejspíš měla být připomenut výzkum G. Gerbnera a jeho kultivační teorie.

(c) V kap. 1.2 (*Přínosy užívání médií*) a 1.3 (*Rizika konzumace médií*) není vedená jasná hranice dichotomie přínos x riziko (např. zrcadlení neuronů je zařazené mezi přínosy, i když tam autor píše i o rizicích). Sklon k užívání dichotomie přínos x riziko jako základního výkladového rastru se znovu projevuje ve výkladu o sociálních sítích (2.1 *Specifika online prostoru*). Konstatujeme, že vyhodnocování korelací mezi působením/užíváním médií a pozorovanými změnami v postojích, chování ad. jako přínosy a rizika je kontextové, sociokulturně a politicky podmíněné, historické povahy a snaha o jejich jasné využití pro typologické rozlišení korelací/vlivů nevyhnutelně nemůže končit úspěchem. Podobně problematický je i vztah hodnotících pojmů „pozitivní“ x „negativní“, jak se projevuje např. v úvodu k výzkumné části: „...ukázky z filmu *Spy Kids s pozitivním či negativním emočním nábojem*“ (dle Fikkers & Piotrowski, 2020, s. 52).

(d) Soudím, že název kapitoly 3 *Propojení emocí a kognice v mediálním prostoru* je poněkud zavádějící. Kapitola je soustředěna především na výklad o přístupech ke studiu a výkladu emocí, mediální komunikace se dotýká jn příležitostně, „mediální prostor“ nijak nevymezuje ni o jeho pojetí nevede diskusi (přitom by to bylo pro téma práce užitečné: to, co se běžně považuje za „mediální prostor“, je nejen plné impulzů pro emoční prožívání apod., ale také goffmanovským „jevištěm“, kde je možné emoce předvádět (zvláště v digitální mediální komunikaci).

(e) V podkap. *Konkrétní rozdíly mezi médii* (s. 101n.) není úplně přehledná typologie obsahů médií: „textové obsahy“ (s. 103) se nevyskytují jen v tištěných a internetových médiích, ale stále více i v televizi (televizní zpravodajství používá stále silněji psané prvky).

(f) Poznámka zcela okrajová: Strukturu literárně-přehledové části autor popisuje slovy „*Kapitoly týkající se médií se zaměřují na historický pohled působení médií na jedince a jeho prožívání, následně představují výčet pozitivních i negativních důsledků konzumace médií, a nakonec sledují trendy v mediálních praktikách s důrazem na bulvarizaci*“ (s. 9), přičemž pořadí kapitol je, zdá se, poněkud odlišné.

IV. Dotazy k obhajobě

Na s. 94 konstatujete, že „...nezaujaté, objektivně působící obsahy tedy většina respondentů ideově preferuje, v jejich reálném užívání médií se to však jednoznačně neprojevuje“. Jak si tuto skutečnost

vysvětlujete a dá se Vaše vysvětlení zobecnit na způsob nakládání s médii či postavení médií v životě jednotlivce vůbec?

V. Závěr

Předloženou dizertační práci rozhodně doporučuji k obhajobě a předběžně navrhuji klasifikovat ***prospěl.***

V Praze 13. dubna 2022

prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.
katedra mediálních studií MUP
Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV